

VESTIGIA

Archeologie & Cultuurhistorie

Onderhoudsbaggerwerkzaamheden Gekanaliseerde Hollandse IJssel

Ruimtelijk advies op basis van archeologisch bureauonderzoek

V1220

Onderhoudsbaggerwerkzaamheden Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda

Ruimtelijk advies op basis van archeologisch bureauonderzoek

Rapportnummer: V1220
Projectnummer: V14-2928
ISSN: 1573 – 9406
Status en versie: Definitief 2.0
In opdracht van: AVG
Rapportage: C.A. Visser, K. Klerks
Plaats en datum: Amersfoort, 20 januari 2015

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Projectgegevens		
Initiatief	Onderhoudsbaggerwerkzaamheden	
Toponiem / locatie	Gekanaliseerde Hollandsche IJssel	
Plaats	Nieuwegein, IJsselstein, Montfort, Oudewater, Haastrecht, Gouda	
Gemeente	Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist, Gouda	
Provincie	Zuid-Holland, Utrecht	
Opdrachtgever	AVG Explosieven Opsporing Nederland Postbus 160 6590 AD Gennep	
Contactpersoon opdrachtgever	dhr. M.A. Abee 0416 700 220 ma.abee@avg.eu	
Oppervlakte plangebied	62,4 ha	
Diepte bodemroerende werkzaamheden	to maximaal 140 cm onder huidige waterbodem	
Huidig gebruik	rivier, kleine beroepsvaartuigen en recreatievaart	
Onderzoeksmelding	63.661	
Soort onderzoek	bureauonderzoek	
RD-hoekcoördinaten van het plangebied	109.867/446.848	134.824/449.414
Kaartblad (1:25.000)	31G, 31H, 38B, 38E, 38F	
Uitvoerder en documentatie	Vestigia BV <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Projectleider/Senior archeoloog	dr. R.M. van Heeringen	
Projectmedewerkers	drs. K. Klerks (fysisch geograaf) drs. C.A. Visser (maritiem archeoloog)	
Gecontroleerd door	Vestigia (R.M. van Heeringen) d.d. 13-11-2014	

Inhoudsopgave

Samenvatting en advies	5
Onderbouwing advies	7
1 Projectomgeving	7
1.1 Plangebied	7
1.2 Onderzoeksdoel en -methode	8
2 Verwachtingsmodel	9
2.1 Landschappelijke context	9
2.2 Archeologische context	10
2.3 Cultuurhistorische en historisch-geografische context	16
2.4 Beantwoording van de onderzoeksvragen	27
Literatuur	28
Digitale bronnen	28
Kaarten en bijlagen	29

Afbeelding 1 Waaiersluis bij Gouda, gezien vanaf de bovenstroomse zijde, in 1946
(<http://beeldbank.rws.nl>).

Samenvatting en advies

In opdracht van *AVG Explosieven Opsporing Nederland* heeft *Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie* een archeologisch bureauonderzoek verricht voor de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel in de gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda (*kaart 1*). De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel heeft een lengte van ca. 32 kilometer en stroomt van Nieuwegein naar Gouda. De rivier is slechts 11 à 22 meter breed.

Per 1 januari 2013 is het beheer en onderhoud van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel overgegaan van Rijkswaterstaat naar het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Voor de rivier zijn onderhoudsbaggerwerkzaamheden gepland.

Voor het plangebied een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Het doel hiervan was om op basis van de bestaande gegevens inzicht te verkrijgen in de bodemkundige, geo(morfo)logische, historisch-geografische en archeologische kenmerken van het plangebied. Op basis van de resultaten hiervan, is een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied opgesteld.

Op de archeologische beleidskaarten van de gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda is aan de watervoerende geul van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen of een lage archeologische verwachting toegekend. Alleen in de gemeenten IJsselstein, Vlist en Gouda zijn voorschriften verbonden aan activiteiten in de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel.

Binnen het plangebied zijn alleen ter hoogte van Oudewater archeologische waarnemingen bekend. Het gaat hier om muurresten die vermoedelijk behoren tot de middeleeuwse stadsmuur van Oudewater en restanten van voorgangers van de huidige Cosijnbrug.

Verwacht wordt dat binnen de meandergordel van de Hollandsche IJssel oudere rivierafzettingen door de rivier zelf veelal zijn opgeruimd. Sinds de afdamming van de rivier in 1285 bij het Klaphek, heeft de watervoerende geul slechts een beperkte omvang. In de rivierbodem kunnen in principe archeologische resten uit de Late Middeleeuwen (1050-1500) en de Nieuwe tijd (1500-1950) verwacht worden, die verband houden met de nederzettingen langs de rivier (afval), met watermanagement (beschoeiing, sluisjes, dammetjes) en (kleinschalige) scheepvaart (scheepswrakjes). Waarnemingen van dergelijke resten ontbreken echter volledig. Ook bij eerdere baggerwerkzaamheden zijn voor zover bekend geen vondsten gedaan. Daarnaast is niet bekend tot welke dieptes in het verleden gebaggerd is, en wat het effect is geweest van de kanalisering van de Hollandsche IJssel tussen Nieuwegein en Gouda, die binnen de bestaande rivierloop heeft plaatsgevonden. Al met al wordt de archeologische verwachting voor het gehele tracé van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel als laag beoordeeld. Op basis van de beschikbare informatie kan geen onderscheid gemaakt worden binnen het tracé tussen zones met een hogere en een lagere archeologische verwachting.

Op die plaatsen waar de baggerwerkzaamheden dieper reiken dan de recent gevormde sliblaag, bestaat de kans dat eventuele archeologische resten in de vaste bodem beschadigd raken. Het is op dit moment niet duidelijk of en zo ja op welke plaatsen de baggerwerkzaamheden dieper zullen reiken dan de recent gevormde sliblaag. Daarnaast zouden archeologische resten die uit de vaste bodem steken ook beschadigd kunnen raken bij het verwijderen van alleen de recent gevormde sliblaag. Maar in dat geval zal bij eerdere baggerwerkzaamheden vermoedelijk al beschadiging zijn opgetreden.

Om de archeologische verwachting van de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel nader te specificeren, kunnen de ten behoeve van het waterbodemonderzoek met behulp van geofysische methoden verzamelde data worden geanalyseerd door een daartoe conform de KNA Waterbodems

gekwalficeerde Archeoloog Waterbodems, mits de kwaliteit en de resolutie van de data daartoe voldoende is. Dit is niet op voorhand te zeggen. Ook is niet op voorhand te zeggen of deze analyse resultaat zal hebben. Interpretatie van de data wordt mogelijk bemoeilijkt door het feit dat - blijkens het rapport van het waterbodemonderzoek¹ - verspreid over het gehele tracé puin aanwezig lijkt te zijn op of in de rivierbodem, dat waarschijnlijk veelal van (sub)recente oorsprong is. Ook kan ervoor gekozen worden de baggerwerkzaamheden extensief te laten begeleiden.

Vestigia adviseert het vervolgtraject als volgt in te richten:

- op laten stellen van een protocol voor de passieve begeleiding van de onderhoudsbaggerwerkzaamheden en de omgang met toevalsvondsten;
- afstemmen van dit protocol met alle betrokken overheden;
- uit laten voeren van de passieve archeologische begeleiding door een daartoe bevoegd archeologische partij (opgravingsvergunning), waarbij indien gewenst eventueel ook lokale amateurarcheologen betrokken kunnen worden (in overleg met de gemeente).

Indien gewenst kan Vestigia deze watergerelateerde archeologische werkzaamheden uitvoeren.

¹ Goedendorp 2014, bijlage 10.

Onderbouwing advies

1 Projectomgeving

1.1 Plangebied

In opdracht van *AVG Explosieven Opsporing Nederland* heeft *Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie* een archeologisch bureauonderzoek verricht voor de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel in de gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda (*kaart 1*). De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel heeft een lengte van ca. 32 kilometer en stroomt van Nieuwegein naar Gouda. Bij de Waaiersluis in Gouda gaat ze over in de Hollandsche IJssel. Hier is de rivier op haar breedst: ca. 48 meter. In tegenstelling tot de Hollandsche IJssel wordt de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel niet beïnvloed door de werking van eb en vloed. Omdat de rivier niet zo breed (11 à 22 meter) en diep is maakt er weinig beroepsvaart gebruik van deze vaarweg. De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel is vooral interessant voor de recreatievaart.² Op het grondgebied van de gemeente Nieuwegein bestaat het te onderzoeken traject naast de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, uit de Kromme IJssel (tot aan de Parallelweg langs de A2) en de Doorslag (vanaf de Vaartsche Rijn).

Per 1 januari 2013 is het beheer en onderhoud van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel overgegaan van Rijkswaterstaat naar het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Ter voorbereiding op de onderhoudsbaggerwerkzaamheden is onder andere in kaart gebracht wat de dikte van de sliblaag in de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel is.³ Dit is gedaan door de vaste bodem onder de sliblaag in kaart te brengen met behulp van grondradar in combinatie met controleboringen. De diepteligging van de rivierbodem (de bovenkant van de sliblaag) is in kaart gebracht met een multibeam echolood. De slibdikte varieert binnen het tracé en ligt tussen de 0 en 140 cm, maar is op de meeste plaatsen niet dikker dan 80 cm.⁴ Er bestaan twee scenario's voor de baggerwerkzaamheden: 1) er wordt gebaggerd tot 20 cm onder de legger; 2) de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel wordt compleet baggerschoon opgeleverd. De leggerdiepte is vastgesteld op -1,50 m NAP.⁵ De slibdikte boven de leggerdiepte varieert binnen het tracé en ligt tussen de 0 en 120 cm. Voor een groot deel van het tracé ligt deze tussen 0 en 20 cm. Tussen Willeskop en Haastrecht ligt deze echter grotendeels tussen de 21 en 80 cm.⁶ Dat betekent dat in beide scenario's slib zal worden verwijderd tot een diepte variërend van 0 tot 140 cm onder de waterbodem, maar in scenario 2 zal op meer plekken dieper gebaggerd worden dan in scenario 1 (maar niet dieper dan 140 cm onder de waterbodem). De diepteligging van de waterbodem varieert over het algemeen van -1,00 tot -1,99 m NAP, met uitzondering van de Kromme IJssel waar de waterbodem ligt op een diepte van -0,25 tot -0,99 m NAP, en het traject tussen Haastrecht en de Waaiersluis bij Gouda waar de waterbodem ligt op een diepte van -1,75 tot -2,74 m NAP (en ter hoogte van de Waaiersluis aflopend tot -3,23 m NAP).⁷

Voorafgaand aan de baggerwerkzaamheden dient in kaart gebracht te worden of zich binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardige archeologische resten (zouden kunnen) bevinden, die tegen de achtergrond van de bodemingrepen gevaar lopen.

² <http://www.rijkswaterstaat.nl>.

³ Goedendorp 2014.

⁴ Goedendorp 2014, bijlage 10.

⁵ Goedendorp 2014, bijlage 12.

⁶ Goedendorp 2014, bijlage 11.

⁷ Goedendorp 2014, bijlage 10.

1.2 Onderzoeksdoel en -methode⁸

Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform de kwaliteitseisen zoals vastgelegd in de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (in het vervolg KNA) versie 3.3 Deel II Protocol 4002 / KNA waterbodems versie 3.1 Deel II Protocol 4102. Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden (zowel onder als boven water), binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaard rapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van een eventueel vervolgonderzoek.

Voor dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Welke bekende (maritiem)archeologische waarden bevinden zich in het plangebied?
2. Wat is de (maritiem)archeologische verwachting binnen het plangebied?
3. In hoeverre worden bekende en verwachte (maritiem)archeologische waarden binnen het plangebied bedreigd door de geplande ingrepen?
4. Welke vervolgstappen zijn noodzakelijk in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ)?

⁸ Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de KNA Waterbodems versie 3.1 (zie *bijlage 2*).

2 Verwachtingsmodel

2.1 Landschappelijke context

De Hollandsche IJssel loopt van IJsselstein, via onder andere Montfoort en Gouda, naar Krimpen aan de IJssel waar de rivier uitmondt in de Nieuwe Maas. Uit historisch onderzoek is duidelijk dat de Hollandsche IJssel definitief is afgedamd in 1285 AD nabij 'het Klaphek', net ten zuidwesten van IJsselstein.⁹ Over het moment van het ontstaan van de Hollandsche IJssel is wat meer onduidelijkheid. Datering van sedimenten stroomafwaarts van Montfoort suggereren dat de rivier vanaf 1805 BP actief was.¹⁰ Afzettingen uit het estuarium van Rotterdam zouden kunnen wijzen op een iets oudere beginfase.¹¹ Bovenstrooms van Montfoort bestond de Hollandsche IJssel al vanaf 2540 BP en waterde vanaf Montfoort af in de stroomrug van de Linschoten. De benedenstroomse Lek is ongeveer tegelijkertijd met de Hollandsche IJssel ontstaan. Waarschijnlijk heeft de Lek al lang voor het afdammen van de Hollandsche IJssel de hoofdstroom overgenomen en is de IJssel langzaam aan het verlanden geraakt.

Op dit moment is de rivier van IJsselstijn tot Gouda niet veel breder dan 15 meter. Voor het afdammen van de rivier zal de watervoerende geul meer geleken hebben op het formaat van de huidige Lek. Ook nu nog is de rivier bij de monding in de Nieuwe Maas ongeveer 120 meter breed. Bij de afsplitsing van de Lek zal de oorspronkelijke stroomgeul nog enkele tientallen meters breder zijn geweest. Ter vergelijking: de Lek is ongeveer 240 meter breed bij Vreeswijk. Dit houdt in dat tenminste de helft van het buitendijkse deel van de IJssel tot aan de bedijking watervoerend is geweest en pas na die tijd met sediment is opgevuld.

Vanaf de Romeinse tijd tot enige tijd voor de bedijking zal de rivier bijzonder actief geweest zijn. De rivieren in dit deel van het westelijk rivierengebied hebben over het algemeen relatief smalle stroomgordels vergeleken met de rivieren bovenstrooms van Utrecht. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt omdat de bedding van de rivieren zich niet insnijdt in Pleistoceen zand, maar grotendeels in veel moeilijker te eroderen klei en veen. Binnen de meandergordels van de rivier kan de rivier zijn eigen bedding wel makkelijker eroderen en zijn eigen stroomgeul verleggen. Hierdoor mag worden aangenomen dat een groot deel van de meandergordel van de Hollandsche IJssel na de Romeinse tijd nog is geërodeerd. Dit fenomeen is ook bekend uit rivieren van vergelijkbare ontstaanswijze en ouderdom zoals (plaatselijk) de Kromme Rijn en de Oude Rijn.¹²

Bij het uitbaggeren van de bestaande geul van de Hollandsche IJssel kan vrijwel worden uitgesloten dat oudere sedimenten dan voor de afdamming aangetast zullen worden. Het is echter vrijwel onmogelijk om iets te zeggen over eventuele aantasting van opvullingssediment van na die tijd.¹³ Opvulling van de geul zal zeker hebben plaatsgevonden met natuurlijk door getijden en de rivier aangevoerd materiaal. Zeker

9 Berendsen/Stouthamer 2001.

10 Jaartallen op basis van niet geijkte ¹⁴C-dateringen. BP: Before Present (= 1950).

11 Cohen *et al.* 2012.

12 Van Dinther 2012.

13 Door de archeologisch adviseur van de gemeente Vlist (dhr. C. Thanos) zijn rapporten van een aantal milieukundige booronderzoeken aangeleverd. Helaas was de lithologische beschrijving van de boringen niet toereikend om daar conclusies voor de archeologie of zelfs het ontstaan van het landschap aan te ontleen. Zo ontbreken de beschrijvingen van de overgangen, sedimentaire structuren en worden vaak lagen van 0,5 meter samengevoegd. Daarnaast is er vaak inconsistentie in de lithologie, er worden sedimenten beschreven die in de NEN niet bestaan zoals kleihoudend leem, silt en leemhoudend zand of veraarde klei. Het kalkgehalte is niet gemeten en er is geen interpretatie van de bodemlagen opgenomen.

in de buurt van bewoning of oversteken zal de opvulling gepaard zijn gegaan met stort van materiaal. Het is niet bekend tot welke diepte deze oude opvullingen zich bevinden.¹⁴

2.2 Archeologische context

Waarden- en beleidskaarten

De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel stroomt door de gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda.

Gemeente Nieuwegein: op de archeologische verwachtingskaarten van de gemeente Nieuwegein (één kaart voor de prehistorie en de Romeinse tijd; één kaart voor de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd; en één kaart voor de Tweede Wereldoorlog), is aan de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, alsmede de Kromme IJssel en de Doorslag, geen archeologische verwachting gekoppeld. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente is dan ook aangegeven dat op deze waterwegen geen voorschriften van toepassing zijn. Voor het omliggende gebied gelden uiteenlopende archeologische verwachtingen. Er geldt een middelhoge archeologische verwachting voor archeologische resten uit de periode vanaf het Laat-Mesolithicum (6450-4900 voor Chr.) tot en met het Midden-Neolithicum (4200-2850 voor Chr.) daar waar de Doorslag een stroomgordel van het Benschop riviersysteem kruist (dubbelbestemming Archeologische Waardevol Verwachtingsgebied AWV3). Er geldt een middelhoge archeologische verwachting voor sporen uit de Romeinse tijd (12 voor Chr.-450 na Chr.) ter hoogte van de Kromme IJssel (gecombineerd met een middelhoge verwachting voor archeologische resten uit de periode vanaf het Laat-Mesolithicum (6450-4900 voor Chr.) waar stroomgordels van het Benschop riviersysteem in de ondergrond aanwezig zijn, en een onbekende verwachting voor dergelijke sporen waar deze stroomgordels mogelijk geërodeerd zijn door rivieren uit het jongere Krimpen riviersysteem), evenals een middelhoge archeologische verwachting voor sporen uit de Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.) en de Nieuwe tijd (1500-1950 na Chr.; dubbelbestemming AWV5). Een middelhoge verwachting voor archeologische resten uit de Middeleeuwen (1050-1500) en de Nieuwe tijd (1500-1950) is toegekend aan de crevassegeulen van de Hollandsche IJssel, waarvan er één de Doorslag kruist (dubbelbestemming AWV2). Een hoge archeologische verwachting voor sporen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd is toegekend aan de wijdere omgeving van de middeleeuwse handelsnederzetting 't Gein, daar waar de Doorslag uitkomt in de Hollandsche IJssel (dubbelbestemming AWV 1).

Gemeente IJsselstein: op de archeologische beleidskaart van de gemeente IJsselstein is de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel ingedeeld in de categorie 'komgebieden, afgegraven uiterwaarden of anderszins verstoorde gebieden', waaraan een lage archeologische verwachting gekoppeld is. Voor deze gebieden geldt dat bij uitvoering van grondwerkzaamheden amateurs de gelegenheid moeten krijgen de werkzaamheden te begeleiden. De uiterwaarden van de Hollandsche IJssel zijn grotendeels ingedeeld in dezelfde verwachtings- en beleidsmaatregelcategorie. Sommige delen zijn echter gevat in de categorie 'niet afgegraven uiterwaarden van de Hollandsche IJssel'. Hieraan is een middelhoge archeologische verwachting gekoppeld voor sporen uit de Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.) en de Nieuwe tijd (1500-1950 na Chr.) direct onder het maaiveld.

Gemeente Montfoort: op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Montfoort is aan de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen archeologische verwachting gekoppeld. De rivier is gecategoriseerd als 'water'. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente is aan 'water' geen beleidsmaatregelcategorie gekoppeld. Aan het direct omliggende gebied is een hoge archeologisch verwachting toegekend.

14 Door Archeomedia wordt op dit moment gewerkt aan een reconstructie van de dwarsdoorsnede van de rivier ter hoogte van Gouda op basis van uitgevoerd booronderzoek. Het verzoek tot ter beschikking stelling van deze dwarsdoorsnede ten behoeve van onderhavig rapport is niet ingewilligd.

Gemeente Oudewater: op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Oudewater is aan de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen archeologische verwachting gekoppeld. De rivier is gecategoriseerd als 'water'. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente is aan 'water' geen beleidsmaatregelcategorie gekoppeld. Aan het direct omliggende gebied is een hoge archeologisch verwachting toegekend.

Gemeente Vlist: op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Vlist is aan de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen archeologische verwachting gekoppeld. De rivier is gecategoriseerd als 'huidige rivierlopen'. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente is aangegeven dat in geval van ingrepen waarvoor de gemeente een vergunning verstrekt, in gebieden in de categorie 'water', archeologisch bureauonderzoek dient te worden uitgevoerd. Aan de uiterwaarden van de Hollandsche IJssel is een lage archeologische verwachting toegekend voor archeologische resten vanaf de IJzertijd (800-12 voor Chr.) tot en met de Nieuwe tijd (1500-1950 na Chr.). Oudere sporen worden niet verwacht. Aan de uiterwaarden van de Hollandsche IJssel is op de beleidskaart over het algemeen geen dubbelbestemming archeologische waarde gekoppeld. Uitzonderingen daarop vormen de oude kern van Haastrecht (dubbelbestemming verwachte archeologische waarde VAW1), de locatie van de verdwenen molen van Oskam (dubbelbestemming VAW2) en twee locatie waar mogelijk nog restanten van stroomgrodels van het Graaf riviersysteem in de ondergrond bewaard zijn gebleven (dubbelbestemming VAW5).

Gemeente Gouda: op de archeologische beleidskaart van de gemeente Gouda is aan de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen archeologische verwachting gekoppeld. De rivier is gecategoriseerd als 'water'. Hierbij is aangegeven dat in geval van baggerwerkzaamheden een archeologievergunning noodzakelijk is. Aan het direct omliggende gebied is een hoge archeologisch verwachting toegekend. Hierbij worden archeologische resten verwacht op een diepte van respectievelijk 0,5 en 2,0 meter onder maaiveld.

Bekende archeologische waarden

Voor de archeologische gegevens omtrent het traject van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel is het Archeologisch Informatiesysteem (Archis) geraadpleegd, dat alle geregistreerde archeologische monumenten, onderzoeken, waarnemingen en vondsten bevat. Archeologische monumenten zijn terreinen met een (hoge/zeer hoge) archeologische waarde, die ofwel fysiek (wettelijk en juridisch) beschermd worden, ofwel een planologische bescherming hebben waarbij in het bestemmingsplan voorschriften voor het gebruik zijn opgenomen. Archeologische waarnemingen zijn meldingen van archeologische vondsten en/of sporen van bijvoorbeeld nederzettingen, grafvelden, akkersystemen of heiligdommen, die niet nader onderzocht en gewaardeerd zijn. Archeologische vondstmeldingen zijn meldingen die nog niet zijn gecontroleerd om in het systeem te worden opgewaardeerd tot een waarneming (*kaart 3*). Verder zijn maritiem archeologische gegevens opgevraagd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De RCE heeft aangegeven in haar bestand geen andere informatie te hebben dan die opgenomen in Archis.¹⁵ Omdat de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel tot 1 januari 2013 in beheer is geweest bij Rijkswaterstaat (RWS), zijn bij RWS gegevens opgevraagd uit de contactendatabase (sonarcontacten) voor de waterweg. RWS heeft aangegeven dat er voor de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen objecten staan geregistreerd in de contactendatabase.¹⁶ Daarnaast is contact gezocht met de voor archeologie verantwoordelijke ambtenaar (of diens adviseur) bij de gemeenten Nieuwegein, IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Vlist en Gouda voor eventuele aanvullende informatie, alsmede met amateurarcheoloog Remy Oyevaar uit IJsselstein en de Historische Kring Nieuwegein.

¹⁵ E-mail J. Opdebeeck, RCE, 15 oktober 2014.

¹⁶ E-mail R. Rijbering, RWS, 24 oktober 2014.

Bij de gemeente Nieuwegein zijn geen archeologische vondsten uit de (directe omgeving van de) Gekanaliseerde Hollandsche IJssel bekend dan de vondsten die in Archis staan.¹⁷ Ook van de Historische Kring Nieuwegein is geen aanvullende informatie ontvangen. Voor het grondgebied van de gemeente IJsselstein is contact gelegd met de Omgevingsdienst regio Utrecht en met de IJsselsteinse amateurarcheoloog R. Oyevaar. Ook hier zijn geen andere vondsten bekend dan die geregistreerd in Archis.¹⁸ Voor amateurvondsten uit alle Utrechtse gemeenten waar de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel doorheen stroomt, is contact gezocht met het Meldpunt Archeologie van Landschap Erfgoed Utrecht. Ook hier waren geen aanvullende vondsten bekend.¹⁹ Vanuit de gemeente Oudewater kwam het bericht dat er een melding bestaat van een kanon dat tijdens het beleg van Oudewater door de Spanjaarden in 1575, in de bocht tegenover de Damweg in de Hollandsche IJssel zou zijn gevallen. De bron van deze melding is echter niet bekend.²⁰ Bij de gemeente Vlist zijn geen aanvullende vondsten bekend.²¹ Ditzelfde geldt voor de gemeente Gouda.²²

Langs het tracé van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel (inclusief Doorslag en Kromme IJssel) liggen een aantal terreinen van archeologische waarde. De terreinen die binnen 30 meter van de waterweg liggen, zijn opgenomen in *tabel 1*. In de gemeente Nieuwegein ligt het terrein van zeer hoge archeologische waarde met resten van het voormalige klooster Nazareth en de nezerzetting 't Gein of Geyne (monument 2.950). Het Gein is als handelsnederzetting aan het eind van de 12e eeuw ontstaan. Het stadje is diverse malen verwoest en geplunderd. Aan het einde van de 15e eeuw is het bij het klooster ingelijfd. Het klooster Nazareth werd in 1423 gesticht bij de kerk en de pastorie van Geyne. Deze gebouwen doorstonden diverse verwoestingen. In 1572 is het klooster verlaten. Het terrein is planologisch beschermd. In de gemeente IJsselstein ligt een terrein van archeologische waarde met restanten van het kasteel Rijpckerwaard (monument 11.505). Op het terrein is nu een boerderij gelegen. Tevens is het terrein aangetast door de aanleg van de sneltram. Het historisch centrum van IJsselstein is een terrein van hoge archeologische waarde (monument 12.071). Beide terreinen zijn planologisch beschermd. Daarnaast ligt binnen deze gemeente het terrein van zeer hoge archeologische waarde met resten van het Cisterciënklooster Onze Lieve Vrouwenberg (monument 1.223). Dit klooster werd gesticht in 1342 en was vanaf 1394 op deze locatie gelegen. In 1482 werd het afgebroken. Bij opgravingen zijn onder andere delen van de kloosterkerk, het kloostergebouw, enkele kapellen en twee grafkelders teruggevonden. Het terrein is juridisch beschermd. Zowel het historisch centrum van Montfoort (monument 11.944) als dat van Oudewater (monument 12.020) zijn terreinen van hoge archeologische waarde. Beide zijn planologisch beschermd. In Oudewater strekt het terrein zich uit over beide oevers van de Hollandsche IJssel. Binnen het centrum van Oudewater ligt nog een terrein van zeer hoge archeologische waarde: de locatie van de Grote of St-Michaëlskerk (monument 12.326). Onder de bestaande kerk zijn de resten van een tufstenen voorganger aangetroffen die dateert uit de 12e eeuw. Rond 1300 is het koor vervangen. Circa 1400 is de kerk verbouwd tot een driebeukige hallekerk. In de gemeente Vlist liggen drie terreinen van hoge archeologische waarde (monumenten 6.505, 6.506 en 6.507). Het betreft hier terreinen waarop huisterpen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd gelegen zijn.

17 E-mail E. Sleijpen, gemeente Nieuwegein, 21 oktober 2014.

18 E-mail P. de Boer, Omgevingsdienst regio Utrecht, 22 oktober 2014; e-mail R. Oyevaar, 21 oktober 2014.

19 E-mail A. van de Bunt, 23 oktober 2014.

20 E-mail H. van den Ende, 23 oktober 2014.

21 E-mail G. Verhagen, 20 oktober 2014; pers. med. C. Thanos, Omgevingsdienst regio Midden-Holland, 20 oktober 2014.

22 E-mail M. Groenendijk, 16 oktober 2014.

Tabel 1 Archeologische monumenten uit de directe omgeving (30 m) van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel

Nr	Gemeente	Status	Omschrijving	Begindatering	Einddatering
1.223	IJsselstein	Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd	Kloosterterrein	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Late Middeleeuwen (1050-1500)
2.950	Nieuwegein	Terrein van zeer hoge archeologische waarde	Kloosterterrein	Nieuwe tijd (1500-1950)	Nieuwe tijd (1500-1950)
6.505	Vlist	Terrein van hoge archeologische waarde	Huisterp	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
6.506	Vlist	Terrein van hoge archeologische waarde	Huisterp	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
6.507	Vlist	Terrein van hoge archeologische waarde	Huisterp	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
11.505	IJsselstein	Terrein van archeologische waarde	Terrein van een versterkt huis	Nieuwe tijd (1500-1950)	Nieuwe tijd (1500-1950)
11.944	Montfoort	Terrein van hoge archeologische waarde	Historisch centrum Montfoort	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
12.020	Oudewater	Terrein van hoge archeologische waarde	Historisch centrum Oudewater	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
12.071	IJsselstein	Terrein van hoge archeologische waarde	Historisch centrum IJsselstein	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
12.326	Oudewater	Terrein van zeer hoge archeologische waarde	Kerkterrein	Late Middeleeuwen (1050-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)

In de directe omgeving van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel (30 meter) zijn 46 archeologische onderzoeken uitgevoerd (tabel 2). De meeste onderzoeken hebben betrekking op het bedijkte gebied. Hieronder worden alleen de *vel*donderzoeken besproken die direct verband houden met de waterbodem of de oevers van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel en voor zover informatie over de resultaten van het onderzoek voor handen zijn. Alleen de archeologische begeleiding van de werkzaamheden aan de Cosijnbrug te Oudewater (Archis-onderzoeksmelding 23.884) heeft betrekking op een archeologisch onderzoek binnen het tracé van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zelf. De resultaten van dit onderzoek zijn geregistreerd onder Archis-waarneming 424.258 (zie verderop in de tekst). Direct grenzend aan de waterweg is het onderzoek naar de Inlaat Hekendorp (Archis-onderzoeksmelding 59.130). Hierbij zijn geen voorgangers van de huidige inlaatsluis aangetroffen.²³ De enige opgraving in de nabijheid van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel betreft onderzoek naar de stadsmuur van IJsselstein uit 1996 (Archis-onderzoeksmelding 2.272). Een proefsleuvenonderzoek heeft plaatsgevonden binnen het deel van de vesting van Oudewater op de zuidoever van de Hollandsche IJssel (Archis-onderzoeksmelding 6.854). Hierbij zijn sporen uit de 15^e tot en met de 19^e eeuw aangetroffen. Het onderzoek heeft geen

²³ Teekens 2013.

aanwijzingen opgeleverd voor de ligging van de middeleeuwse Veerwijk. Ook heeft het geen duidelijkheid verschaft over de aard van het vroegmoderne gebruik van deze locatie (bewoning of scheepswerf). In de 18^e en 19^e eeuw was op de locatie een soldatenkazerne gelegen.²⁴ In de gemeente Gouda, in de uiterwaard ten zuiden van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, is uit archeologisch booronderzoek gebleken dat de bodem ter plaatse tot een diepte van 400-500 cm onder maaiveld volledig is verstoord (Archis-onderzoeksmelding 18.370). Bij een booronderzoek langs de rivier in de gemeente Vlist werd op oeverwalafzettingen van de Hollandsche IJssel een laat- of postmiddeleeuws ophogingspakket aangetroffen van ca. 1,75 m dik (Archis-onderzoeksmelding 20.295). In de gemeente Montfoort werd bij een booronderzoek op de zuidoever van de Hollandsche IJssel een vermoedelijke afvallaag uit de Nieuwe tijd (1500-1950) aangetroffen (Archis-onderzoeksmelding 37.353). Dit pakket was flink omgewerkt en de kans op een intacte vindplaats werd daarom gering geacht. Oudere lagen zijn bij het onderzoek niet aangetroffen. Bij een ander booronderzoek op de noordoever van de IJssel werd vastgesteld dat de top van de oeverwalafzettingen zijn opgenomen in een omgewerkt pakket (Archis-onderzoeksmelding 43.080).²⁵

Tabel 2 Archeologische onderzoek in de directe omgeving (30 m) van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel

Onderzoekstype	Aantal
Bureauonderzoek	12
Veldkartering	2
Booronderzoek	22
Geofysische onderzoek	1
Proefsleuven/proefputten	2
Opgraving	1
Begeleiding	5
Onbekend	1

Uit het tracé van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zelf is één archeologische waarnemingen geregistreerd in Archis (tabel 3). Het gaat daarbij om restanten van een verdwenen brug over de IJssel, alsmede vermoedelijke restanten van de verdwenen laatmiddeleeuwse IJsselpoort te Oudewater, die zijn waargenomen tijdens een archeologische begeleiding van herstelwerkzaamheden aan de Cosijnbrug, de brug tussen de Havenstraat en IJsselvere (Archis-waarneming 424.258). Uit de directe omgeving van de rivier (30 meter) zijn nog 23 waarnemingen bekend (tabel 3). Het merendeel van de waarnemingen (n=15) is afkomstig uit de gemeente Nieuwegein en is gedaan halverwege de jaren 1970. Dit is waarschijnlijk te relateren aan de grootschalige ontwikkelingen in de gemeente in de jaren 1970 en 1980. Het gaat hier om bouwmaterialen in de vorm van baksteen, plavuizen en wandtegels, en nederzettingsafval in de vorm van aardewerk, glas, dierlijk bot en schelpresten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. De waarnemingen uit de gemeente Montfoort betreffen eveneens aardewerk uit deze periode (Archis-waarnemingen 35.318 en 35.322). In Oudewater zijn resten van de voorganger van de Grote of St-Michaëlskerk waargenomen tijdens een archeologische opgraving (waarneming 24.632). Eveneens zijn muurresten waargenomen die vermoedelijk behoorden tot de middeleeuwse stadsmuur (waarnemingen 24.638 en 36.115). De enige waarneming van ouder materiaal is afkomstig uit IJsselstein. Het gaat hier om de schedel van een hond en aardewerk uit de Vroeg-Romeinse of Midden-Romeinse tijd (25-150 na Chr.) dat aan het licht is gekomen tijdens baggerwerkzaamheden. Het aardewerk betreft twee fragmenten van een gladwandige kruik of kruikamfoor (Archis-waarneming 36.237). Gezien de ligging van de waarneming ging het hier niet om baggerwerkzaamheden in de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zelf, maar in een sloot/wetering dwars op de rivier. De overige waarnemingen uit IJsselstein betreffen aardewerk uit de

24 Verelst 2004.

25 De Jonge/van Rooij 2010.

Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd (Archis-waarneming 34.516) en niet nader gedateerde houtskool aangetroffen in crevasseafzettingen (Archis-waarneming 59.434).

Tabel 3 Archeologische waarnemingen uit de directe omgeving (30 m) van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel (Wng = waarneming)

Wng	Gemeente	Jaar	Verwerving	Omschrijving	Begindatering	Einddatering
24.632	Oudewater	1960	onbepaald	muurwerk, bouw materiaal	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)
24.638	Oudewater	1983	archeologische opgraving	muurwerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)
34.432	Nieuwegein	1974	graafwerk	aardewerk, bouw materiaal	Nieuwe tijd (1500-1950)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.458	Nieuwegein	1974	onbepaald	dierlijk bot materiaal	onbepaald	onbepaald
34.499	Nieuwegein	1974	onbepaald	aardewerk, glas, bouw materiaal	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd B (1650-1850)
34.516	IJsselstein	1974	onbepaald	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.521	Nieuwegein	1974	archeologische veldkartering	aardewerk, bouw materiaal, schelpen	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd B (1650-1850)
34.601	Nieuwegein	1975	onbepaald	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.602	Nieuwegein	1975	archeologische veldkartering	bouw materiaal	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd A (1500-1650)
34.617	Nieuwegein	1975	onbepaald	aardewerk, bouw materiaal	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd A (1500-1650)
34.618	Nieuwegein	1975	graafwerk	aardewerk, glas	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.619	Nieuwegein	1975	onbepaald	aardewerk, bouw materiaal	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.626	Nieuwegein	1975	graafwerk	aardewerk, dierlijk bot	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd (1500-1950)
34.669	Nieuwegein	1979	archeologische veldkartering	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd (1500-1950)
35.318	Montfoort	1970	literatuur	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)

<i>Wng</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Jaar</i>	<i>Verwerving</i>	<i>Omschrijving</i>	<i>Beginndatering</i>	<i>Eindndatering</i>
35.322	Montfoort	1970	literatuur	aardewerk	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd B (1650-1850)
36.115	Oudewater	1983	archeologische opgraving	muurwerk, bouwmateriaal	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)
36.206	Nieuwegein	1970	onbepaald	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)
36.208	Nieuwegein	1975	onbepaald	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Late Middeleeuwen B (1250-1500)
36.237	IJsselstein	1970	baggerwerk	aardewerk, dierlijk bot	Vroeg-Romeinse tijd B (25-70)	Midden-Romeinse tijd A (70-150)
36.454	Nieuwegein	1973	graafwerk	aardewerk, schelpen	Vroege Middeleeuwen D (900-1050)	Nieuwe tijd C (1850-1950)
59.434	IJsselstein	2000	archeologisch booronderzoek	houtschoorsteen	onbepaald	onbepaald
60.081	Nieuwegein	1973	graafwerk	aardewerk	Late Middeleeuwen B (1250-1500)	Nieuwe tijd C (1850-1950)
424.258	Oudewater	2007	archeologische begeleiding	aardewerk, glas, bouwmateriaal, dierlijk bot	Late Middeleeuwen A (1050-1250)	Nieuwe tijd C (1850-1950)

2.3 Cultuurhistorische en historisch-geografische context

Bekende cultuurhistorische waarden

Bij het inventariseren van cultureel erfgoed is het van belang onderscheid te maken tussen waardevolle en waardevaste objecten. Waardevaste objecten zijn cultuurhistorische waarden met een beschermde (monumentale) status. Waardevolle objecten zijn cultuurhistorische waarden die bijzonder of kansrijk worden geacht en als dusdanig zijn benoemd, maar die (nog) geen beschermde status genieten.²⁶

Langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zijn twee beschermde stads- en dorpsgezichten gelegen: het historisch centrum van Oudewater en dat van IJsselstein. Het gezicht van Haastrecht is in procedure.²⁷ Binnen de beschermde gezichten liggen verschillende gebouwde monumenten. Binnen de trajectgrenzen van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zelf zijn geen rijksmonumenten aanwezig, maar wel langs het tracé van de rivier. Naast molens, boerderijen en woonhuizen, behoren daartoe ook de ijzeren ophaalbrug tussen de Havenstraat en IJsselvere te Oudewater (monument 32.108) en de Waaiersluis (schutsluis) bij Gouda (monument 517.620).

²⁶ Dit onderscheid sluit aan bij het 'Ambitie- en beleidsspoor' zoals geformuleerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

²⁷ <http://www.atlasleefomgeving.nl>.

De Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht (CHAT) geeft de ruimtelijk ontwikkeling in de provincie Utrecht door de eeuwen heen weer.²⁸ De gegevens in deze digitale atlas zijn in februari 2013 ingedeeld op de provinciale beleidsspeerpunten: buitenplaatsen, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap en archeologie. Daarbinnen worden een aantal cultuurhistorische hoofdstructuren onderscheiden die als van provinciaal belang zijn aangemerkt: de buitenplaatszones, de waterlinies, de verkavelingsstructuren en de Limes.²⁹

Buitenplaatszones: langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel liggen geen buitenplaatszones. Dat laat onverlet dat langs de rivier wel enkele kasteelplaatsen en buitenplaatsen zijn gelegen:

- het 17^e-eeuwse landgoed Oudegein te Nieuwegein (ter hoogte waarvan ook de verdwenen middeleeuwse woontoren gelegen moet hebben);
- het verdwenen kasteel Rijpekerweert (of Rijpickerwaard) dat in 16^e en 17^e eeuw gebouwd is en gelegen was op de noordoever van de Hollandsche IJssel ten westen van het punt waar de A2 de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel kuist;
- het middeleeuwse Kasteel IJsselstein, waarvan alleen de woontoren bewaard is gebleven;
- het middeleeuwse Kasteel Montfoort, dat in 1672 is opgeblazen en waarvan alleen de toegangspoort met twee zware, ronde torens nog overeind staat;
- het middeleeuwse Kasteel te Vliet, ten westen van Oudewater, waarvan nog slechts een muurfragment van de toren resteert;
- het 17^e-eeuwse landgoed Bisdom van Vliet te Haastrecht.

Waterlinies: tussen Montfoort en Oudewater wordt de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel gekruist door de Linie van de Pleit, die onderdeel uitmaakt van de Oude Hollandse Waterlinie. Deze verdedigingslinie gebruikte inundatie als verdedigingsmiddel. De Oude Hollandse Waterlinie ligt tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Het Utrechtse deel ligt ten oosten van de riviertjes 't Gein, de Amstel, de Kromme Mijdrecht en de Meije en beslaat het westelijk deel van de Lopikerwaard. Deze verdedigingslinie ligt geheel in het veengebied. Door de ruime aanwezigheid van water is hier volstaan met een gering aantal verdedigingswerken. De keten van inundatiegebieden vergde vele tientallen kilometers aan kades en watergangen. De Oude Hollandse Waterlinie leunde sterk op vestingsteden: Gorinchem, Nieuwpoort, Schoonhoven, Oudewater, Woerden, Nieuwersluis, Weesp, Naarden en Muiden. De liniesteden waren stervormige bolwerken met grachten en bastions. Daartussen lagen op strategische plekken veldschansen, aarden werken, voorzien van bastions en een gracht, maar zonder bebouwing. Het waren primitieve forten, bedoeld voor tijdelijke bezetting in tijden van oorlog. De contouren van deze forten en veldschansen zijn nog steeds terug te vinden in het landschap.³⁰

Verkavelingsstructuren: ten noorden van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, tussen Montfoort en Oudewater, liggen de Linschoter ontginningen. De oudste, deels nog onregelmatige ontginningen liggen op de brede stroomrug, waar het engdorp Linschoten zich heeft ontwikkeld. In de middeleeuwen zijn vanaf de stroomrug, de Lange Linschoten en de noordelijke IJsseldijk de achterliggende gebieden in verkavelingsblokken strookvormig ontgonnen. Langs de ontginningsassen concentreerde zich de bebouwing in een enkel of dubbel lint.³¹ De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel tussen de dijken maakt geen onderdeel uit van dit gebied. Ten zuiden van de rivier ligt de Lopikerwaard. De Lopikerwaard vormt samen met de Krimpenerwaard (Zuid-Holland) een van de grootste aaneengesloten veenweidegebieden van Nederland. Het twaalfde-eeuwse cope-ontginningssysteem, dat wordt gekenmerkt door enkele zeer lange, oost-west gerichte ontginningslinten, is hier nog nagenoeg volledig intact. Kenmerkend zijn de vaste dieptematen, het patroon van scheislotten en de boerderijlinten met oriëntatie op de

28 <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/cultuurhistorie-0/>.

29 Provinciale Staten van Utrecht, 4 februari 2013.

30 <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/cultuurhistorie-0/>

31 <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/cultuurhistorie-0/>

ontginningsbasis.³² De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel tussen de dijken maakt geen onderdeel uit van dit gebied.

Limes: de Nederlandse Limes is de noordelijke grenszone van het voormalige Romeinse Rijk. Deze grenszone volgt de loop van de Rijn in de Romeinse tijd, van Arnhem in het oosten tot Katwijk in het westen. De Limes ligt niet in de nabijheid van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel.

In de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013 – 2016 onderscheidt de Provincie Zuid-Holland zeven erfgoedlijnen: de Limes, de Oude Hollandse Waterlinie, de Atlantikwall, de Landgoederenzone, de Trekvaarten, Goeree-Overflakkee, en de Waterdriehoek (Kinderdijk, Dordrecht en Biesbosch).³³ Daarnaast kent de provincie een Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS).³⁴ Het behouden van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur is gedefinieerd als provinciaal belang. Daarin nemen de zogenaamde topgebieden en kroonjuwelen cultureel erfgoed een prominente plaats in, alsmede de molenbiotopen, landgoed- en kasteelbiotopen en landgoederenzones.³⁵

Topgebieden cultureel erfgoed: ten oosten van de bebouwing van Gouda, ten noorden van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel ligt het Topgebied Reeuwijksche Plassen / Oude Hollandse Waterlinie. Dit topgebied is een veenweidegebied, met karakteristieke cope-ontginningen en elementen als tiendwegen, polderkades, weteringen, petgaten en geriefbosjes. De periode van vervening heeft een nieuwe laag aangebracht in de vorm van de door vergraving ontstane plassen. De waarde van het gebied wordt bepaald door het samenspel van Middeleeuwse en ‘nieuwe’ elementen: de afwisseling van rechthoekige veenaufgravingsplassen, de inundatiestrook van de Oude Hollandse Waterlinie tussen twee boezemvaarten en historische bebouwingslinten langs kronkelige veenstromen. Ten zuiden van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel ligt het Topgebied Krimpenerwaard. Dit is eveneens een veenweidegebied, gelegen tussen de Hollandsche IJssel, de Lek en het veenriviertje de Vlist. Ten oosten van de Vlist behoort ook een klein deel van de Lopikerwaard tot het topgebied. De bebouwing concentreert zich langs de rievierdijken langs de Hollandsche IJssel en de Lek. De Krimpenerwaard vormt samen met de Lopikerwaardeen van de grootste aaneengesloten veenweidegebieden van Nederland. Voor topgebieden geldt de algemene sturingsrichtlijn *continuïteit van karakter*.

Kroonjuwelen cultureel erfgoed: in de nabijheid van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel liggen geen Kroonjuwelen cultureel erfgoed.

Molenbiotopen: Een molenbiotoop is de omgeving van een molen, voor zover die van invloed is op het functioneren van de molen als maalwerktuig en als monument. Vrije windvang is één van de belangrijkste voorwaarden voor een goed functionerende molen. Gebouwen en andere bouwwerken kunnen de molenbiotoop aantasten. Daarnaast veroorzaken bomen en boomgroepen een extra nadeel voor de windvang. De omgeving van een molen werd vroeger vrijgehouden van obstakels die windhinder zouden veroorzaken. Naast windvang is belevingswaarde ook een aspect van de molenbiotoop. Een goed zichtbare molen doet meer recht aan de cultuurhistorische rol die de molen heeft in het Zuid-Hollandse landschap. Een molenbiotoop is een cirkel rondom de molen met een straal van 400 meter. De biotoopnorm is bepaald met behulp van de algemeen erkende en gehanteerde biotoopformule van de vereniging de Hollandsche Molen. De biotoopnorm is in Zuid-Holland in de verordening Ruimte opgenomen. De Gekanaliseerde Hollandsche IJssel stroomt door de molenbiotoop van de Haastrechtse molen. Dit is een molenbiotoop van zeer hoge waarde. Uit het molenbiotooprapport uit 2010 blijkt dat de staat van de molenbiotoop slecht is.

32 <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/cultuurhistorie-0/>

33 Provincie Zuid-Holland, december 2011.

34 <http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>

35 Provinciale Saten van Zuid-Holland, 2 juli 2010 (laatst herzien op 30 januari 2013).

Landgoed- en kasteelbiotopen en landgoederenzones: ter hoogte van Haastrecht, op de zuidoever van Gekanaliseerde Hollandsche IJssel ligt de landgoedbiotoop van het huis van de familie Bisdom van Vliet.

Verder liggen er in de omgeving van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel geen UNESCO gebieden/objecten of wederopbouwgebieden die van nationaal belang zijn.

De gemeente Nieuwegein beschikt over een eigen cultuurhistorische waardenkaart. Hierop staat langs de Doorslag de laat-middeleeuwse historische kern 't Gein aangegeven en langs de Kromme IJssel de vroeg-middeleeuwse bewoningszone Friesdore (Vriezenwijk).

De gemeente Montfoort beschikt over cultuurhistorische inventarisatiekaarten die onderdeel uitmaken van de archeologische beleidskaart. Langs de Hollandsche IJssel zijn hierop verdwenen steenfabrieken in de uiterwaarden aangegeven. De vestingwerken van Montfoort lagen op de zuidoever van de Hollandsche IJssel.

Uit de cultuurhistorische inventarisatiekaart van de gemeente Oudewater, eveneens onderdeel van de archeologische beleidskaart, wordt duidelijk dat de vestingwerken van Oudewater over de Hollandsche IJssel heen lopen en de stadswal (vanaf 1585) de rivier kruist. Dit in tegenstelling tot de middeleeuwse stadsmuur, die op de oostoever langs het water liep. Verder staan er naast de bestaande brug, nog twee verdwenen walbruggen over de Hollandsche IJssel aangegeven: de Goudse boom en de Utrechtse boom. Daarnaast staat ten zuiden van Oudewater, in de uiterwaard van de Hollandsche IJssel een verdwenen gerecht aangegeven (*afbeelding 9*). Op kaarten uit de 17^e en 18^e eeuw staat kade langs de noordoever van de Hollandsche IJssel aangegeven als 'Galgkade' (*afbeelding 11*).

Historisch-geografische achtergrond

Ten westen van de stad Utrecht gaat het rivierenlandschap over in een veengebied, dat wordt doorsneden door de stroomgordels van de Rijn en zijn zijrivieren. De Hollandsche IJssel was aanvankelijk een zijarm van de Lek. De rivier is relatief jong en tussen de 2^e en de 9^e eeuw na Chr. tot ontwikkeling gekomen. De rivier meanderde door het landschap tot aan de bedijking in de 12^e eeuw, waarbij de huidige loop van de rivier werd vastgelegd. In 1285 werd de Hollandsche IJssel bij het Klaphek afgedamd van de Lek ter bevordering van de afwatering van het te ontginnen veengebied. Hierdoor verloor de Hollandsche IJssel haar functie als vaarroute. In 1148 was reeds de verbinding tussen de Hollandsche IJssel en de Vaartsche Rijn gerealiseerd met het voltooiën van de Doorslag. In 1373 kwam uiteindelijk ook een volledige vaarverbinding tussen de Vaartsche Rijn en de Lek tot stand ter hoogte van de nieuw te stichten handelsnederzetting Vreeswijk.³⁶ Langs het deel van de Hollandsche IJssel dat centraal staat in dit bureauonderzoek, ontstonden in de Middeleeuwen een aantal steden: IJsselstein, Montfoort en Oudewater (*afbeeldingen 2A-C*). De vroegmoderne geschiedenis van Oudewater wordt getekend door het Beleg van Oudewater in 1575 tijdens de Nederlandse Opstand. Onder de Spaanse overheersing werd de stad ingenomen door de koningsgezinde stadhouder en de bevolking uitgemoord. In 1810 deed Jan Blanken, de toenmalige inspecteur-generaal van de Waterstaat, een voorstel om de Hollandsche IJssel tussen Vreeswijk en Gouda te kanaliseren. Hiertoe is in 1811 de "Kaart van de Hollandsche IJssel in vier bladen; om ingevolge secrete dispositie den minister van den waterstaat te dienen bij het rapport en ontwerp om van die rivier een afgesloten binnenlandsch kanaal te maken" uitgegeven. De kanalisatie tussen Nieuwegein en Gouda werd echter pas in 1862 voltooid. Wanneer de kaart uit 1811 wordt vergeleken met de huidige loop van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel, wordt duidelijk dat kanalisatie heeft plaatsgevonden binnen de bestaande loop van de rivier. Op de Topografische Militaire Kaart van 1875 (Oudewater) en 1876 (Vlist) is op de noordoever van de Hollandsche IJssel een jaagpad te zien.³⁷ Dit

36 Kloosterman et al. 2011, 36.

37 <http://watwaswaar.nl>

duidt erop dat de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel tussen Oudewater en Gouda gebruikt is voor de trekvaart.

Afbeelding 2 Stadsplattegronden van Jacob van Deventer van IJsselstein (A), Montfoort (B) en Oudewater (C; met in de hoek links onder het Kasteel te Vliet), 1558-1575 (<http://bdh.bne.es>).

Op de Wandkaart van de Landen van Woerden uit 1690, de Wandkaart van de Lopikerwaard uit 1771 en de kaart van de Hollandsche IJssel uit 1811 zijn een aantal verdwenen historische structuren te ontwaren:

- de locatie van 't Gein (*afbeeldingen 3 en 4*);
- het verdwenen kasteel Rijpickerweert (*afbeeldingen 3 en 4*);
- de IJsselbrug bij IJsselstein, die iets verder stroomopwaarts lijkt te liggen dan de huidige brug (*afbeeldingen 3 en 5*);
- de verdwenen Heeswijckse brug bij Achthoven (gemeente Montfoort) (*afbeeldingen 6 en 7*);
- Linie de Pleit tussen Montfoort en Oudewater (*afbeelding 8*);
- de vestingwerken van Oudewater die zich over de IJssel uitstrekken (*afbeeldingen 9, 10 en 11*);

- het gerecht ten zuiden van Oudewater en de 'Galch kade' op de noordoever van de IJssel (afbeeldingen 9 en 11);
- de verdwenen zaagmolen op de zuidoever van de Hollandsche IJssel ten zuidoosten van Oudewater (afbeeldingen 9 en 12);
- het verdwenen 'Steyns Gerecht' op de noordoever van de Hollandsche IJssel, in het Land van Steyn tegenover Haastrecht (afbeelding 13).

Afbeelding 3 Uitsnede uit de Wandkaart van de Lopikerwaard (1771) waarop 't Gein te zien is, het kasteel Rypickerweert en de vesting en het kasteel IJsselstein met de IJsselbrug (<http://www.gahetna.nl>).

Afbeelding 4 Uitsnede uit de kaart van 1811 waarop t Gein te zien is en kasteel Rijpikerweert (<http://www.gahetna.nl>).

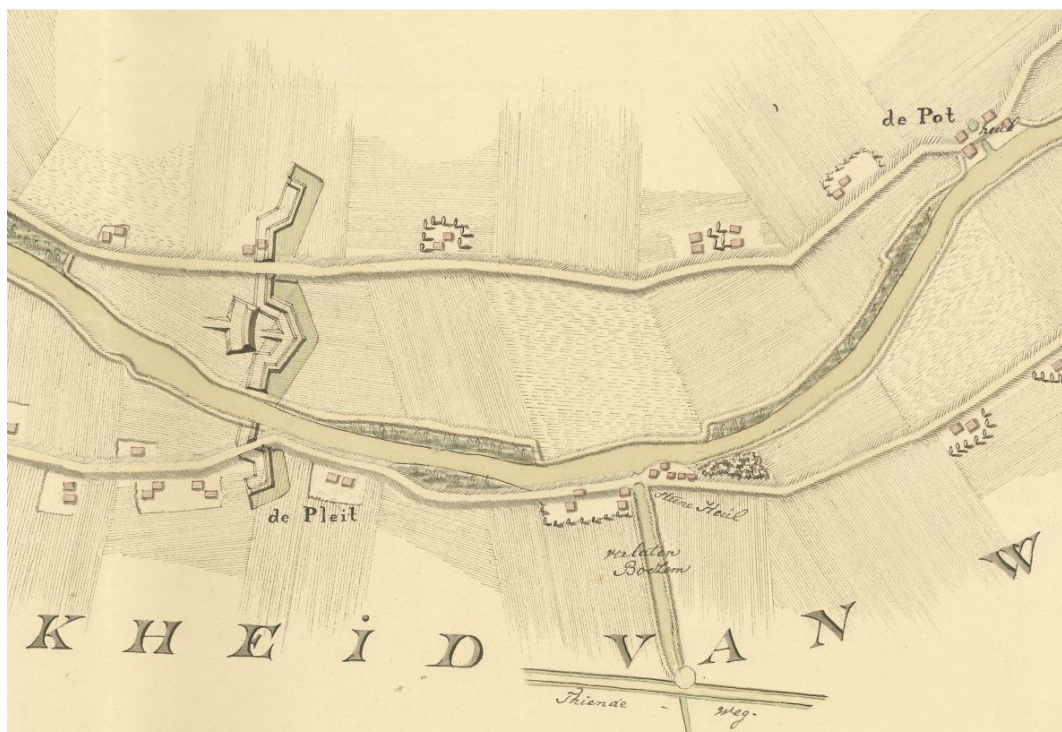
Afbeelding 5 IJsselbrug bij IJsselstein op de kaart uit 1811 (<http://www.gahetna.nl>).

Afbeelding 6 Uitsnede uit de Wandkaart van de Lopikerwaard (1771) waarop de loop van de Hollandsche IJssel te zien is ter hoogte van Achthoven West (gemeente Montfoort) met in het midden de inmiddels verdwenen “Heeswijckse brug” (<http://www.gahetna.nl>).

Afbeelding 7 Uitsnede uit de kaart uit 1811 waarop de Heeswijckse brug te zien is (<http://www.gahetna.nl>).

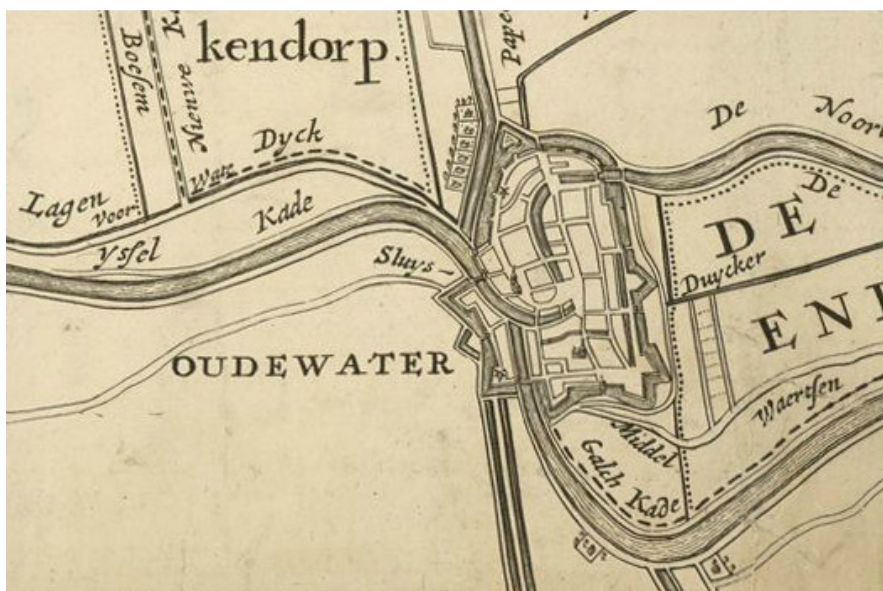
Afbeelding 8 Linie de Pleit op de kaart uit 1811 (<http://www.gahetna.nl>)

Afbeelding 9 Uitsnede uit de Wandkaart van de Lopikerwaard (1771) waarop Oudewater te zien is, 't Geregt direct ten zuiden van Oudewater en ten zuidoosten van Oudewater (op de zuidoever van de IJssel) een zaagmolen (<http://www.gahetna.nl>)

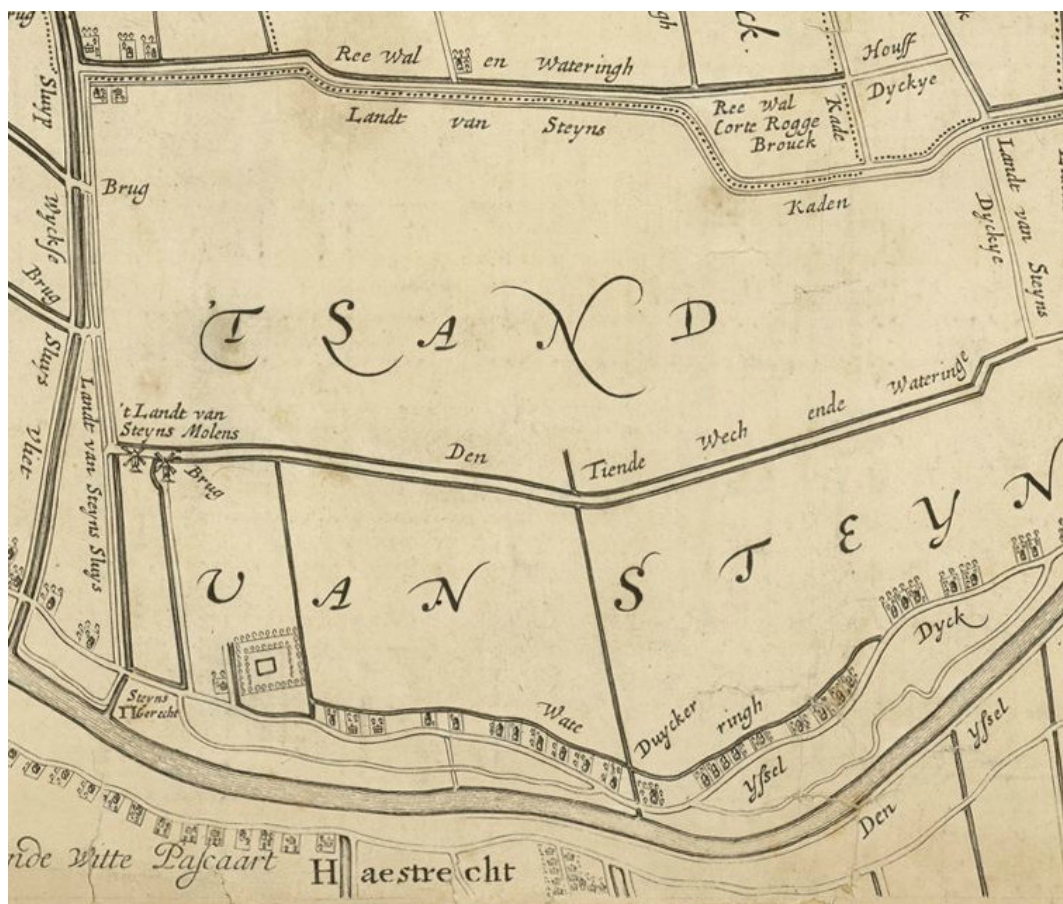
Afbeelding 10 De vestingwerken van Oudewater op de kaart uit 1811 (<http://www.gahetna.nl>)

Afbeelding 11 'Galch Kade' ten zuiden van Oudewater op de noordoever van de Hollandsche IJssel op de Wandkaart van de Landen Van Woerden uit 1690 (<http://www.gahetna.nl>)

Afbeelding 12 Zaagmolen ten zuidoosten van Oudewater op de kaart uit 1811 (<http://www.gahetna.nl>)

Afbeelding 13 Het 'Steyns Gerecht' op de Wandkaart van de Landen van Woerden uit 1690 (<http://www.gahetna.nl>)

2.4 Beantwoording van de onderzoeksvragen

1. Welke bekende (maritiem)archeologische en waarden bevinden zich in het plangebied?

Binnen het plangebied bevinden zich ter hoogte van Oudewater muurresten die vermoedelijk behoren tot de middeleeuwse stadsmuur van Oudewater en restanten van voorgangers van de huidige Cosijnbrug. Verder zijn geen archeologische waarden uit het plangebied zelf bekend.

2. Wat is de (maritiem)archeologische verwachting binnen het plangebied?

Verwacht wordt dat binnen de meandergordel van de Hollandsche IJssel oudere rivierafzettingen door de rivier zelf veelal zijn opgeruimd. Sinds de afdamming van de rivier in 1285 bij het Klaphek, heeft de watervoerende geul slechts een beperkte omvang. In de rivierbodem kunnen in principe archeologische resten uit de Late Middeleeuwen (1050-1500) en de Nieuwe tijd (1500-1950) verwacht worden, die verband houden met de nederzettingen langs de rivier (afval), met watermanagement (beschoeiing, sluisjes, dammetjes) en (kleinschalige) scheepvaart (scheepswrakjes). Waarnemingen van dergelijke resten ontbreken echter volledig. Ook bij eerdere baggerwerkzaamheden zijn voor zover bekend geen vondsten gedaan. Daarnaast is niet bekend tot welke dieptes in het verleden gebaggerd is, en wat het effect is geweest van de kanalisering van de Hollandsche IJssel tussen Nieuwegein en Gouda, die binnen de bestaande rivierloop heeft plaatsgevonden. Al met al wordt de archeologische verwachting voor het gehele tracé van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel als laag beoordeeld. Op basis van de beschikbare informatie kan geen onderscheid gemaakt worden binnen het tracé tussen zones met een hogere en een lagere archeologische verwachting.

3. In hoeverre worden bekende en verwachte (maritiem)archeologische waarden binnen het plangebied bedreigd door de geplande ingrepen?

Op die plaatsen waar de baggerwerkzaamheden dieper reiken dan de recent gevormde sliblaag, bestaat de kans dat eventuele archeologische resten in de vaste bodem beschadigd raken. Het is op dit moment niet duidelijk of en zo ja op welke plaatsen de baggerwerkzaamheden dieper zullen reiken dan de recent gevormde sliblaag. Daarnaast zouden archeologische resten die uit de vaste bodem steken ook beschadigd kunnen raken bij het verwijderen van alleen de recent gevormde sliblaag. Maar in dat geval zal bij eerdere baggerwerkzaamheden vermoedelijk al beschadiging zijn opgetreden.

4. Welke vervolgstappen zijn noodzakelijk in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ)?

Om de archeologische verwachting van de waterbodem van de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel nader te specificeren, kunnen de ten behoeve van het waterbodemonderzoek met behulp van geofysische methoden verzamelde data worden geanalyseerd door een daartoe conform de KNA Waterbodems gekwalificeerde Archeoloog Waterbodems, mits de kwaliteit en de resolutie van de data daartoe voldoende is. Dit is niet op voorhand te zeggen. Ook is niet op voorhand te zeggen of deze analyse resultaat zal hebben. Interpretatie van de data wordt mogelijk bemoeilijkt door het feit dat – blijkens het rapport van het waterbodemonderzoek³⁸ – verspreid over het gehele tracé puin aanwezig lijkt te zijn op of in de rivierbodem, dat waarschijnlijk veelal van (sub)recente oorsprong is. Ook kan ervoor gekozen worden te baggerwerkzaamheden extensief te laten begeleiden.

38 Goedendorp 2014, bijlage 10.

Literatuur

- BERENDSEN, H.J.A./E. STOUTHAMER, 2001: *Palaeogeographic Development of the Rhine-Meuse Delta, The Netherlands*, Assen.
- COHEN, K.M./E. STOUTHAMER/H.J. PIERIK/A.H. GEURTS, 2012: *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography. Utrecht University.
- DINTER, M. VAN, 2011: *Palaeogeographic map of the Limes-zone along the western Lower Rhine, the Netherlands, Scale 1:50.000*, Utrecht.
- GOEDENDORP, R.W., 2014: *Waterbodemonderzoek Gekanaliseerde Hollandse IJssel*, ATKB (versie 5, d.d. 8 juli 2014).
- JONGE, N. DE/J.A.G. VAN ROOIJ 2010: *Mastwijkdijk 138a te Montfoort: Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*, Amersfoort (ADC-rapport 2500).
- KLOOSTERMAN, P./J. SPRANGERS/J.A.T. WIJNEN, 2011: *Een gestapeld verleden: gemeente Nieuwegein. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*, Weesp (RAAP-rapport 2145).
- PROVINCIE UTRECHT, 2013: *Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028*, Utrecht.
- PROVINCIE ZUID-HOLLAND, 2011: *Erfenis, erfgoed en erfgoed. Beleidsvisie cultureel erfgoed 2011-2016*, Den Haag.
- PROVINCIE ZUID-HOLLAND, 2010: *Visie op Zuid-Holland. Provinciale Structuurvisie*, Den Haag.
- TEEKENS, P.C. 2013: *Archeologische begeleiding (AB) van de sloop en nieuwbouw Inlaat Hekendorp, gemeente Oudewater*, Heerenveen (Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/129).
- VERELST, K.F.M. 2004: *Archeologisch onderzoek in het plangebied Westerwal te Oudewater*, Amersfoort (ADC-rapport 299).

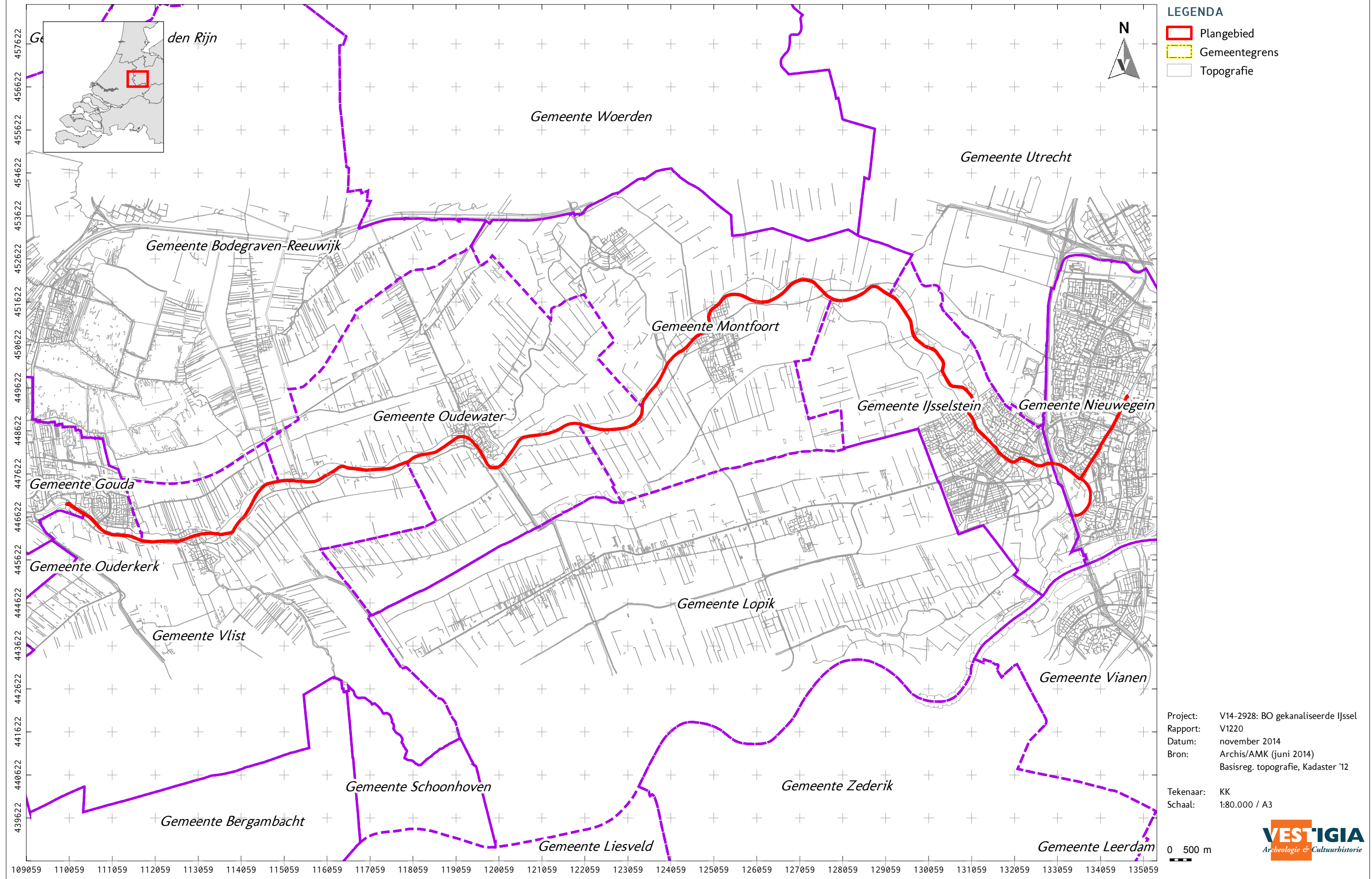
Digitale bronnen

- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE GOUDA: http://www.gouda.nl/Wonen/Bouwen_en_verbouwen/Archeologie
- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE IJSSELSTEIN: http://www.ijsselstein.nl/internet/producten-en-diensten_233/product/archeologie-melding_835.html
- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE MONTFOORT: http://www.montfoort.nl/internet/bouwen-en-wonen_41204/item/archeologiebeleid_12515.html
- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE NIEUWEGEIN: <http://www.nieuwegein.nl/2586/archeologiebeleid>
- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE OUDEWATER: http://www.oudewater.nl/bestuur-organisatie/beleid-en-regelingen_41159/item/archeologiebeleid_12883.html
- ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE VLIST: http://www.gemeentevlist.nl/wonen-leven/archeologie_3795
- ARCHEOLOGISCH INFORMATIESYSTEEM (ARCHIS): <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>
- ATLAS LEEFOMGEVING: <http://www.atlasleefomgeving.nl>
- BIBLIOTECA DIGITAL HISPANICA, BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPANA: <http://bdh.bne.es>
- CULTUURHISTORISCHE ATLAS UTRECHT: <http://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/cultuurhistorie>
- CULTUURHISTORISCHE ATLAS ZUID-HOLLAND: <http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html>
- GA HET NA IN HET NATIONAAL ARCHIEF: <http://www.gahetna.nl>
- STICHTING INFRASTRUCTUUR KWALITEITSBORING BODEMBEHEER: <http://www.sikb.nl>
- WATWASWAAR: <http://watwaswaar.nl>

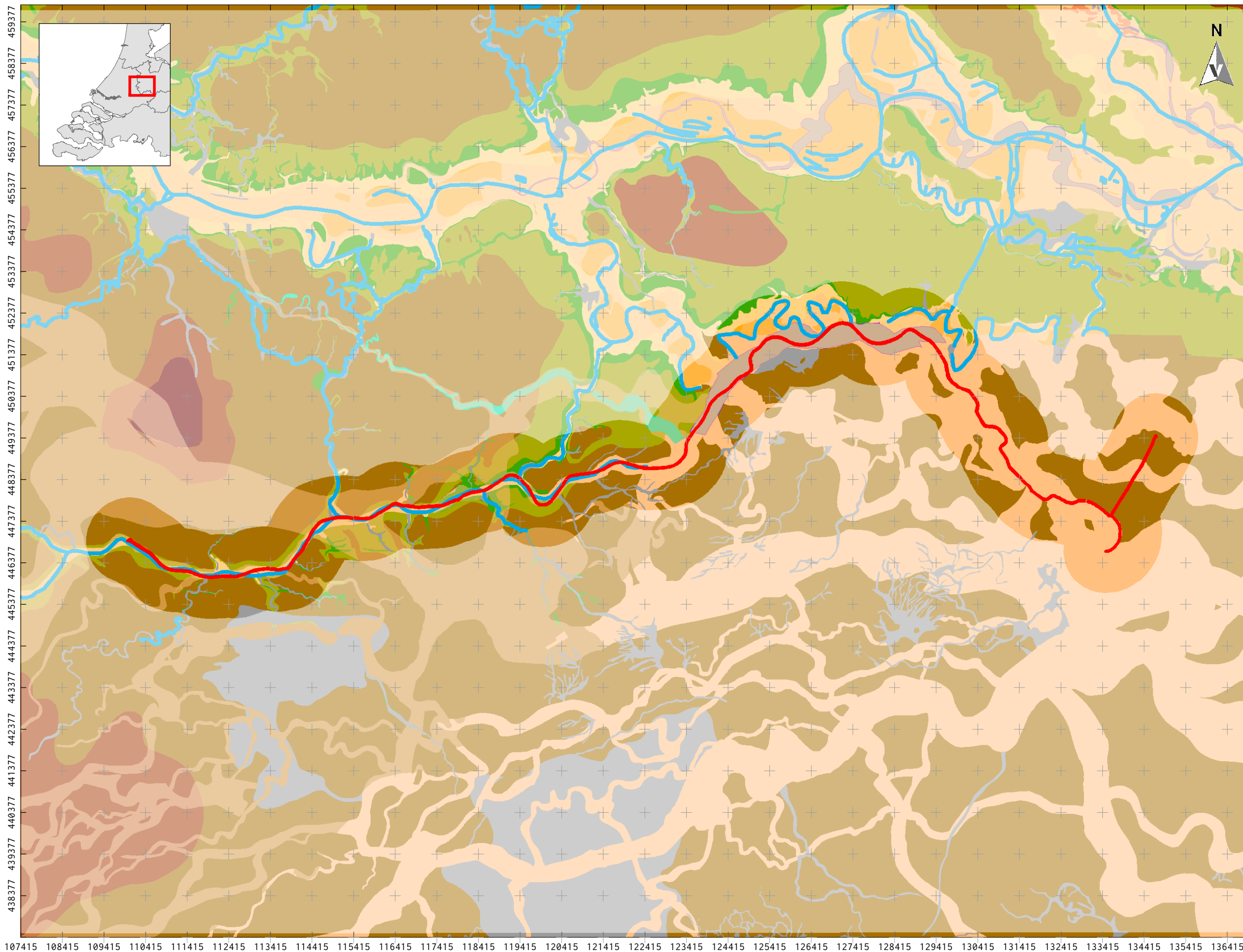
Kaarten en bijlagen

Kaart 1:	Ligging plangebied
Kaart 2:	Bodemkaart/Geomorfologie
Kaart 3A:	Archeologische inventarisatie oostelijk deel
Kaart 3B:	Archeologische inventarisatie oostelijk middendeel
Kaart 3C:	Archeologische inventarisatie westelijk middendeel
Kaart 3D:	Archeologische inventarisatie westelijk deel
Bijlage 1:	Overzicht van archeologische en geologische perioden
Bijlage 2:	Toelichting Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek

KAART 1 - LIGGING PLANGEBIED

KAART 2 - GEOMORFOLOGIE EN LANDSCHAP

LEGENDA

- ▬ Trajectgrenzen
- ▬ Overige rivierlopen
- ▬ stroomgordel (Cohen et al)
- ▬ Crevasse (Cohen et al)
- ▬ bedekte stroomrug
- ▬ bosveen
- ▬ hoge overstromingsvlakte
- ▬ lage overstromingsvlakte
- ▬ oeverwal
- ▬ hoge oeverwal
- ▬ zeer hoge oeverwal
- ▬ rietveen
- ▬ hoogveen
- ▬ post-Romeinse erosie
- ▬ restgeul
- ▬ restgeul laag

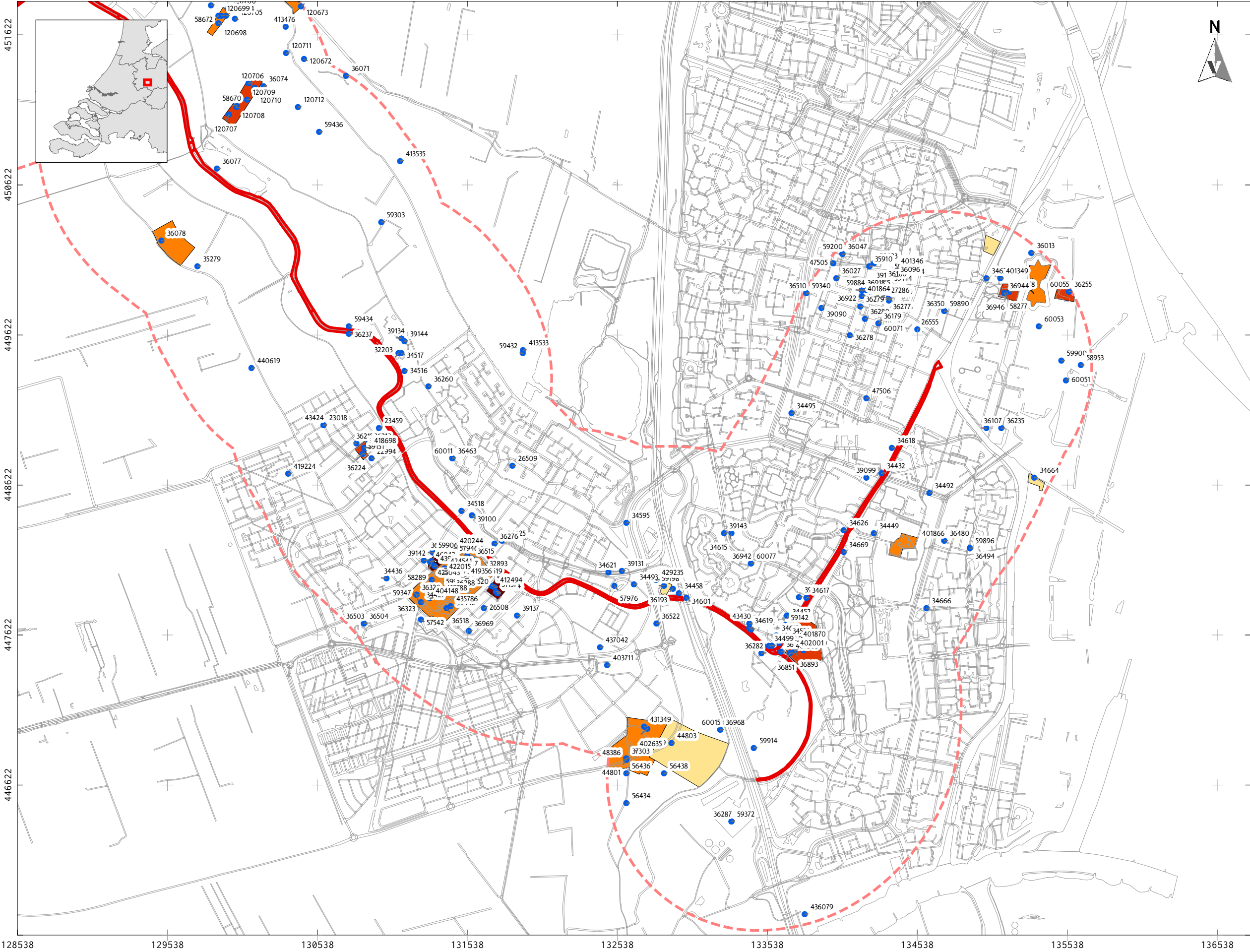
Project: V14-2928: BO gekanaliseerde IJssel
 Rapport: V1220
 Datum: november 2014
 Bron: Archis/AMK (juni 2014)
 Cohen et al 2012, Dinther 2012

Tekenaar: KK
 Schaal: 1:90.000 / A3

0 500 m

VESTIGIA
 Archeologie & Cultuurhistorie

KAART 3A - ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE

LEGENDA

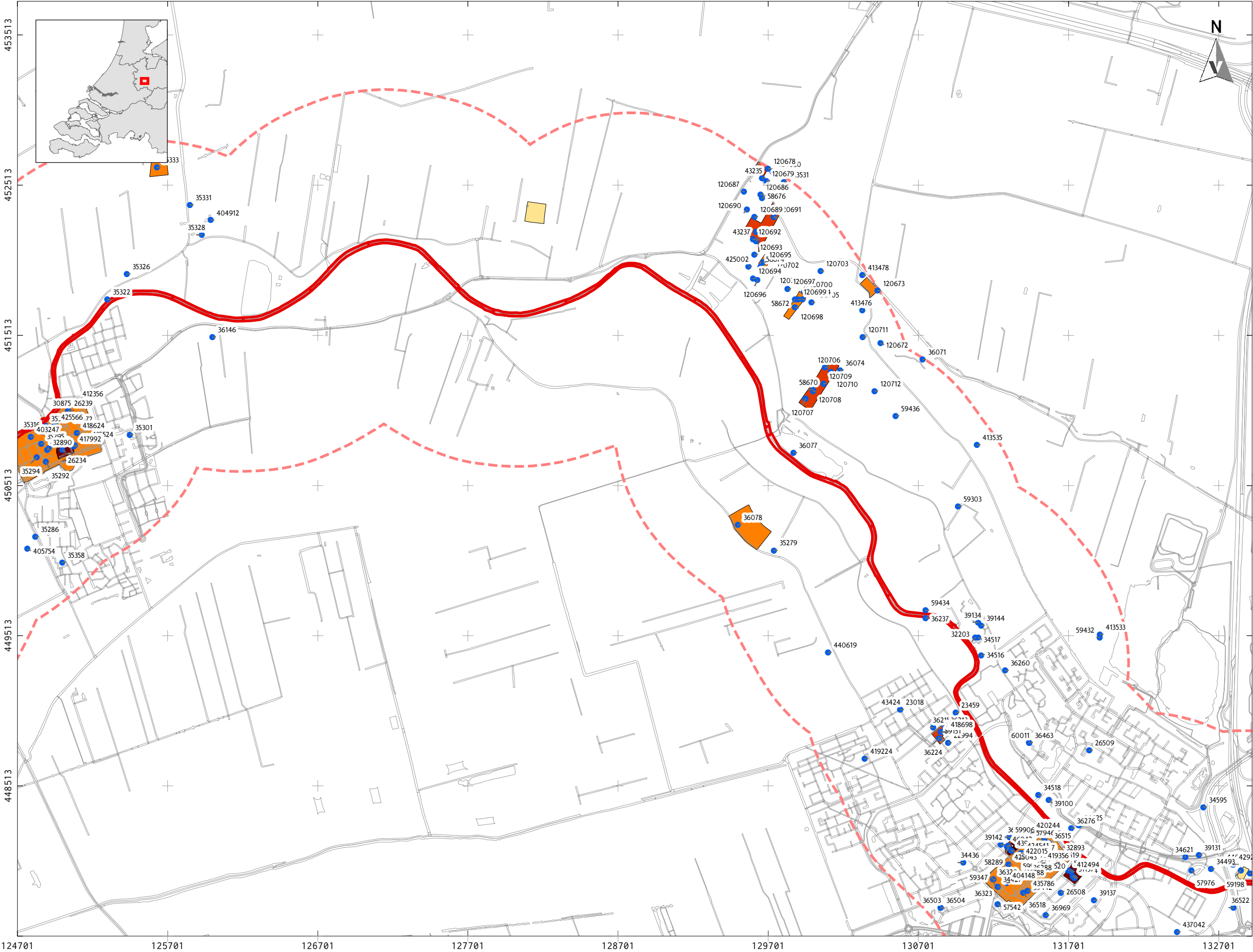
- ARCHIS-waarnemingen
- AMK-terreinen
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Trajectgrenzen
- buffer 1 km
- Topografie

Project: V14-2928: BO gekanaliseerde IJssel
Rapport: V1220
Datum: november 2014
Bron: Archis/AMK (juni 2014)
Topografie: Basisreg. topografie, Kadaster '12

Tekenaar: KK
Schaal: 1:25.000 / A3

KAART 3B - ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE

LEGENDA

- ARCHIS-waarnemingen
- AMK-terreinen
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Trajectgrenzen
- buffer 1 km
- Topografie

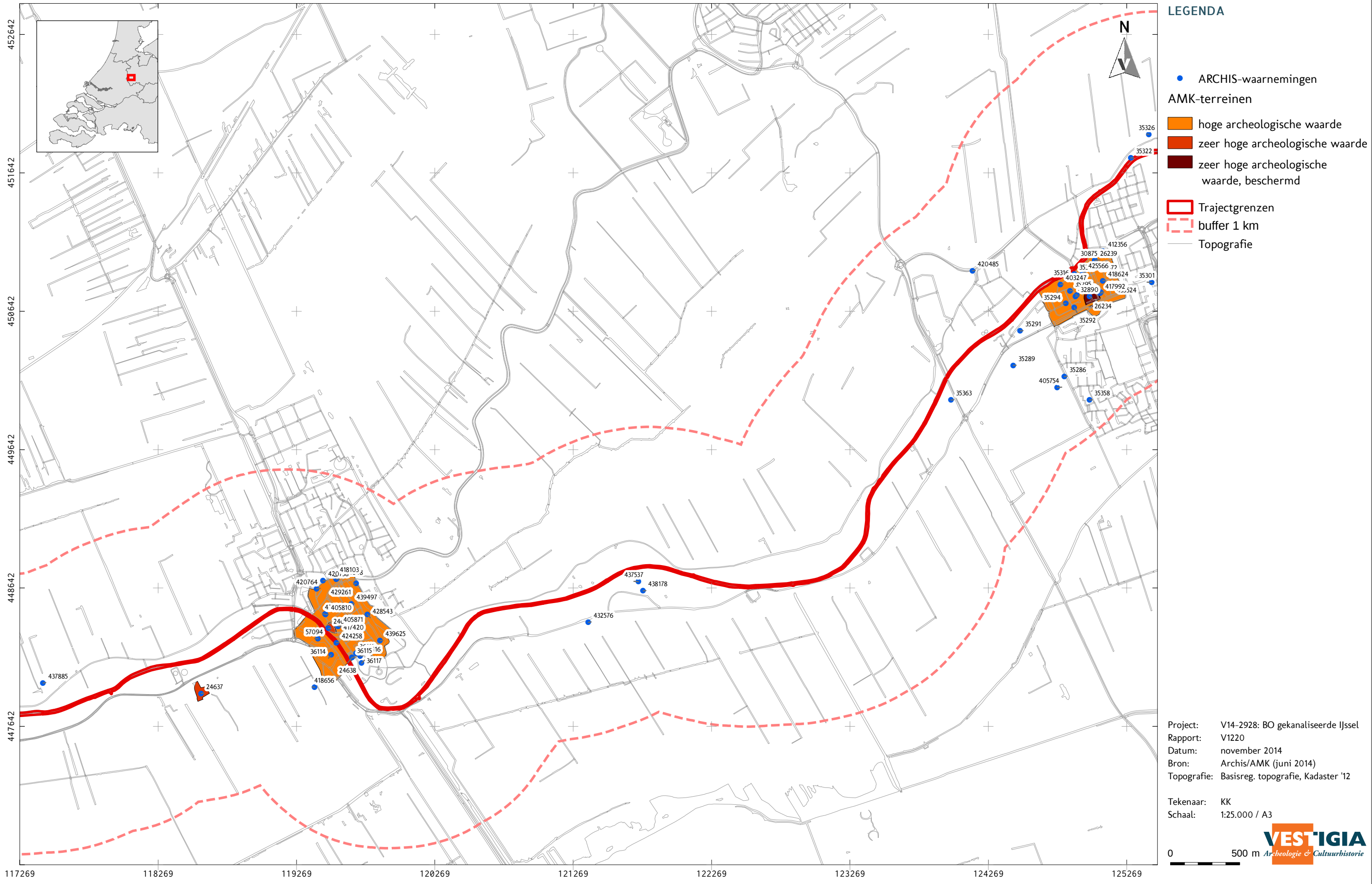
Project: V14-2928: BO gekanaliseerde IJssel
Rapport: V1220
Datum: november 2014
Bron: Archis/AMK (juni 2014)
Topografie: Basisreg. topografie, Kadaster '12

Tekenaar: KK
Schaal: 1:25.000 / A3

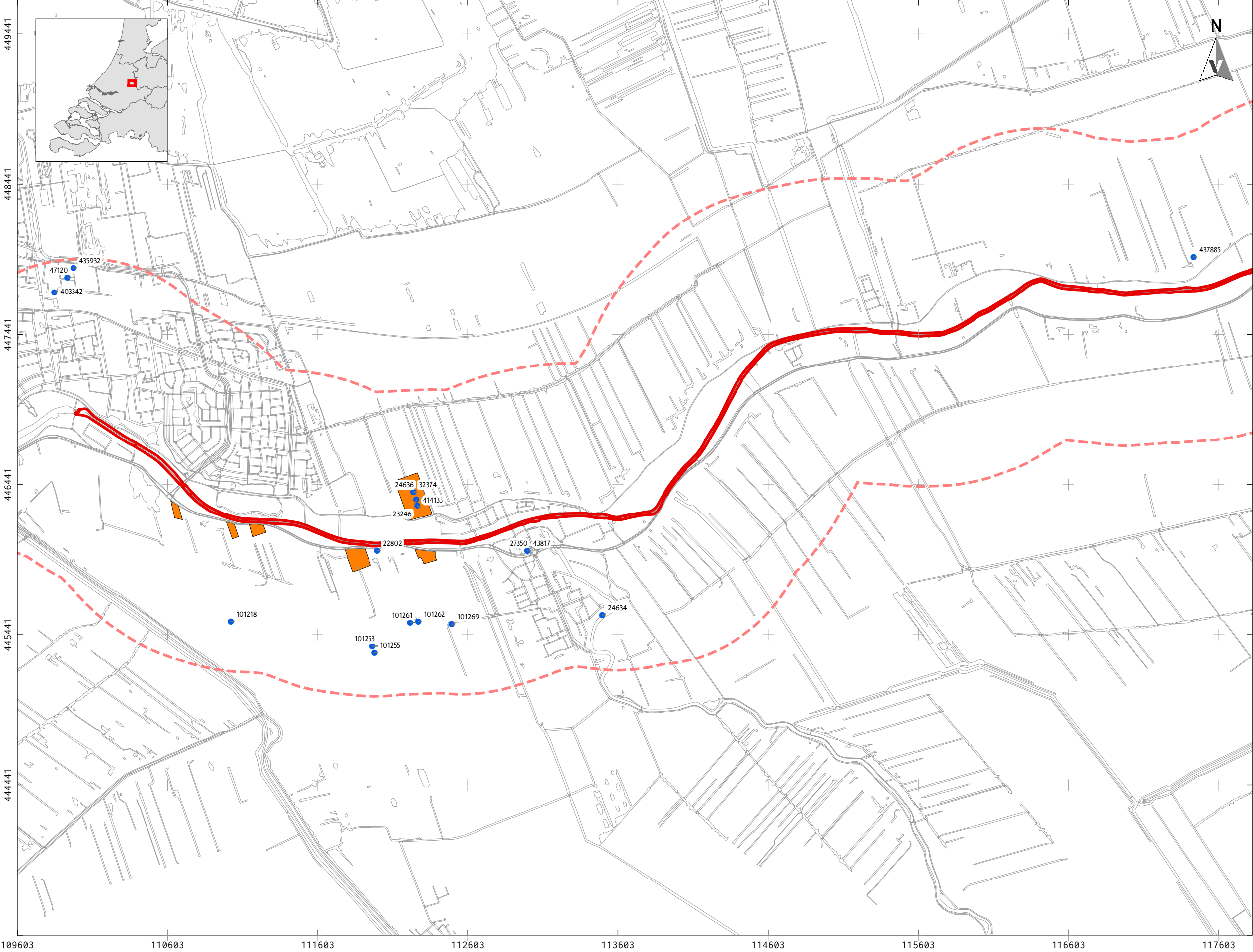

0 500 m

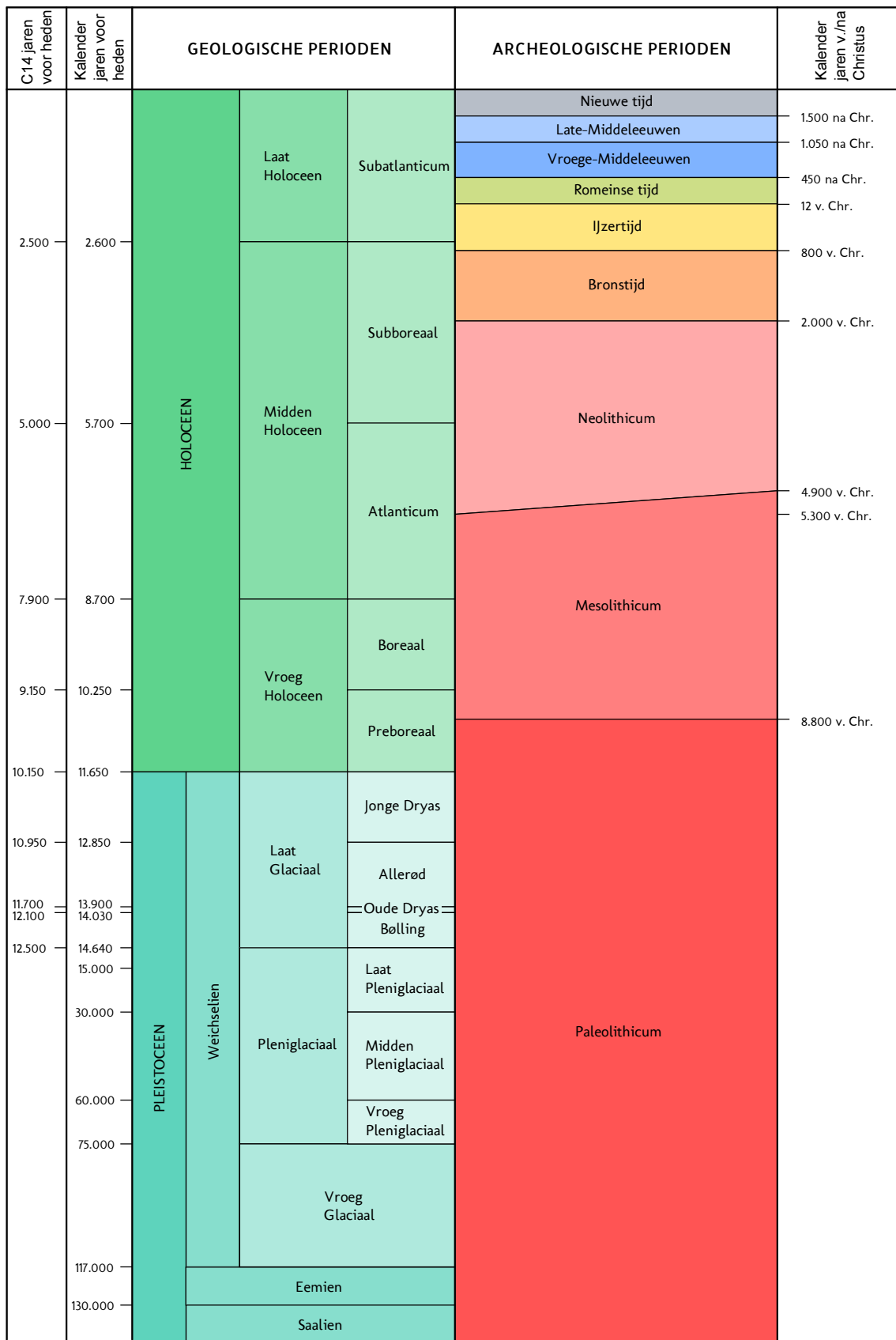
KAART 3C - ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE

KAART 3D - ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE

Bijlage 1 Overzicht archeologische en geologische perioden

C14 ouderdommen en gekalibreerde ouderdommen van het Holocene volgens Van Geel et al. (1980/1981). C14 ouderdom van het Laat Glaciaal volgens Hoek (2001/2008) en gekalibreerde ouderdommen van het Laat Glaciaal volgens Rasmussen et al. (2006). Overige pleistocene chronostratigrafie volgens Westerhoff et al. (2003). Archeologische perioden van de prehistorie volgens Louwe Kooijmans et al. (2005) en overige archeologische perioden volgens Archis.

Periode	Van - tot
Vroeg-Paleolithicum	tot 300.000 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000-35.000 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	35.000-8800 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	88.00-7100 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7100-6450 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	6450-4900 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	5300-4200 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4200-2850 voor Chr.
Laat-Neolithicum	2850-2000 voor Chr.
Vroege-Bronstijd	2000-1800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1800-1100 voor Chr.
Late-Bronstijd	1100-800 voor Chr.
Vroege-IJzertijd	800-500 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500-250 voor Chr.
Late-IJzertijd	250-12 voor Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor-70 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	70-270 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270-450 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450-1050 na Chr.
Late-Middeleeuwen	1050-1500 na Chr.
Nieuwe Tijd A	1500-1650 na Chr.
Nieuwe Tijd B	1650-1850 na Chr.
Nieuwe Tijd C	1850-1950 na Chr.

Bijlage 2: Toelichting archeologisch proces

Bureauonderzoek Waterbodems

(KNA Waterbodems 3.1 Deel II Protocol 4102)

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, zowel onder als boven water, binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek.

Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen (LS02wb t/m LS04wb). Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het bureauonderzoek en de vraagstelling (LS01wb), zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Hierbij blijft de doelstelling van het bureauonderzoek (het komen tot een gespecificeerde verwachting) overeind (LS05wb). Ten aanzien van archeologisch onderzoek in de bebouwde omgeving kunnen ondergrondse bouwhistorische waarden aangetast worden. Het is daarom wenselijk om ook in het archeologisch bureauonderzoek aandacht te schenken aan de bebouwde omgeving en het voorkomen van ondergrondse bouwhistorische waarden, en zo een gespecificeerde verwachting op te stellen op basis van alle cultuurhistorische waarden in het onderzoeksgebied. Vervolgens wordt het rapport opgesteld (LS06wb) en de gegevens aangeleverd bij Archis, waarna het proces kan worden afgesloten. Daarnaast dient de digitale documentatie binnen twee jaar na afronding van het standaardrapport overgedragen te worden aan het e-Depot (www.edna.nl) (DS05).

Het bureauonderzoek geldt als onderbouwing voor het door Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie* opgestelde advies. Dit advies gaat nader in op de eventuele risico's en benodigde vervolgstappen bij de verdere ruimtelijke ontwikkeling. Uit het advies kan volgen dat het archeologische verwachtingsmodel nader in het veld getoetst dient te worden. Dit kan door middel van een Inventariserend Veldonderzoek Waterbodems – Opwater, eventueel gevolgd door een Inventariserend Veldonderzoek Waterbodems – Onderwater. Indien specifieke gegevens over de waterbodem en objecten die verder onderzocht moeten worden als tijdens een Bureauonderzoek Waterbodems op tafel zijn gekomen, kan het Inventariserend Veldonderzoek Waterbodems – Opwater komen te vervallen. Het Inventariserend Veldonderzoek Waterbodems leidt of tot vrijgave van het onderzoeksgebied of tot een advies voor behoud van de vindplaats en indien niet mogelijk nader archeologisch onderzoek. Indien fysiek behoud niet mogelijk is, dient een Opgraving Waterbodems of Archeologische Begeleiding Waterbodems uitgevoerd te worden.

Voor een Inventariserend Veldonderzoek Waterbodems moet eerst een Programma van Eisen worden opgesteld. Dit Programma van Eisen dient goedgekeurd te worden door het bevoegd gezag.

Het is aan het bevoegd gezag om uiteindelijk te beslissen of na het bureauonderzoek nog andere archeologische werkzaamheden verricht dienen te worden. Het advies uitgebracht door Vestigia kan daarbij een belangrijke rol spelen en als zodanig ingebracht worden bij ruimtelijke plannen. Indien gewenst, draagt Vestigia zorg voor een adequate afstemming van de resultaten met het bevoegd gezag. Op deze wijze wordt voorkomen dat in een later stadium discussie ontstaat over de gemaakte analyses.

This text was set using the following freely available font software:

Allerta Copyright (c) 2010, Matt McInerney (<http://pixelspread.com>),
with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz Copyright (c) 2006, Raph Levien (<http://www.levien.com>),
with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (<http://blog.nodnod.net/>)
with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

Molengo_Vestigia Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye,
with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl),
with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: <http://scripts.sil.org/OFL>

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

“Engineering the past, creating the future”

